

Loslaten

Getsemane betekent waarschijnlijk 'oliepers', zo las ik in een van de commentaren op deze bijbelpassage. Oliepers. Die tuin daar op de hellingen van de Olijfberg, aan de rand van Jeruzalem, is als een plaats waar onder druk iets gewonnen wordt. Als een bevalling moet er geperst worden om iets nieuws te doen ontstaan. Het is nacht. Hier is eenzaamheid de enige metgezel, want de leerlingen vallen steeds weer in slaap. Jezus staat er alleen voor. Zoals ieder mens uiteindelijk zelf door zijn crisis heen moet. Bij uitstek op het moment dat de dood zich heeft aangekondigd, of het laatste lijden daaraan voorafgaand. Hoe neemt een mens dat op zich? Hoe ga je daar aanstaan? Alsof je keus zou hebben. Laat deze beker aan mij voorbijgaan, bidt Jezus tot drie keer toe. Maar het lot kan niet gekeerd worden. De beker moet gedronken worden, tot op de bodem. En dan klinken daar die grote woorden 'niet mijn wil, maar uw wil geschiede.'

Door mijn werk hier als pastor word ik regelmatig aan het sterfbed bij iemand geroepen. Drie keer ben ik bij het daadwerkelijke overlijden van iemand uit deze gemeente geweest. En twee keer was het tijdens het bidden van het Onze Vader dat die persoon de laatste adem uitblies. Dat is geen toereikend statistisch materiaal om de kracht van het Onze Vader te bewijzen – die behoefte heb ik ook helemaal niet – , maar het heeft me als heel bijzonder getroffen, dat sommige mensen bij alle woorden en alle stilte die die laatste uren kunnen klinken, juist bij dit gebed heengaan. Zoals je ook verwonderd kunt raken bij het zien van een regenboog op het moment van afscheid van een overledene. 'Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel' zijn woorden uit de Bergrede, die Mattheus Jezus in de mond legt op de avond voor zijn lijden. 'Uw wil geschiede'. Het is alsof zijn volgelingen tot op de dag van vandaag in deze woorden een weg vinden, meer nog, een houding om de dood tegemoet te treden. Het zijn immers woorden van overgave. Woorden die uiting geven aan een inzicht dat het leven groter is dan wijzelf zijn en kunnen omvatten. Dat het er uiteindelijk om gaat dit leven los te laten en uit handen te geven.

Ik vermoed dat je je beter kunt voorbereiden op de dood als je daar een beeld bij hebt. Een overtuiging, of een theorie. In ieder geval kun je je niet voorbereiden op iets dat je volkomen negeert. Ook degene die zich geheel niet om de dood bekommert (wat niet hetzelfde is als negeren), onder het motto van Epikurus 'zolang ik er ben is de dood er niet, en als de dood er is, ben ik er niet', ook die persoon heeft een visie op de dood en leeft zo zijn leven. Wie in karma en reïncarnatie gelooft, of in een laatste oordeel, zal zich steeds bewust zijn van de consequenties van diens handelen nu voor een mogelijk volgend leven. Wie heeft begrepen dat alleen martelaarschap je naar een paradijs met 77 maagden brengt, zal in het leven doen wat nodig is om daar te komen. Voor de Tibetaanse boeddhisten is de dood het moment waarop een mens door een reeks beproevingen gaat, waar je je tijdens het leven op kunt voorbereiden. De dood is de ultieme kans om tot verlichting te komen, door tijdens de overgang van het leven hier naar een andere staat van zijn jezelf helemaal los te maken van het aardse bestaan. Onthechting is daarbij een kernwoord. Niet vasthouden, maar loslaten. Dat is tijdens het leven reeds te oefenen. Steeds weer loslaten, je geest open stellen voor veranderingen. Als levensbenadering is hiervan wel een en ander in het westen doorgesijpeld. Niet alleen via de westerse vertolking van het klassieke Tibetaans Dodenboek waar we zojuist uit hoorden, maar ook via goeroes die ons van onze zorgen bevrijdden door ons uit te dagen niet te veel in de toekomst te leven en daarover te piekeren.

Waar het advies om te onthechten vanuit het oosten bedoeld was om het leven als een voorbereiding op de dood te leven, lijkt in het westen het loslaten een doel op zich te worden. Loslaten om vooral niet vast te raken in de hedendaagse dwang tot perfectie en

controlezucht. In een gezellig tijdschrift zag ik loslaten omschreven als 'lichter, lossen en luchtiger leven': 'schrijf je zorg op een papiertje en verscheur het. Knip een denkbeeldige draad door. Roep je gedachten tot de orde en adem er licht in'. Loslaten lijkt hier vooral bedoeld om open te staan voor het nieuwe en om te kunnen genieten. Ik besepte dat dit eigenlijk loslaten is om het ideale leven vast te kunnen houden. Daarmee gaat de light-versie van het westerse loslaten precies voorbij aan de fundamentele spanning tussen de maakbaarheid en de onberekenbaarheid van het leven die bij omvattender levensbeschouwingen wél wordt onderkend. Spanning tussen wat ik zelf kan en waar ik moet overgeven aan een grotere kracht, een overstijgende macht. Zonder die spanning wordt loslaten een trucje, een kunstje. Terwijl loslaten een confrontatie met de ravijnen van het menselijk leven vraagt.

Een moeder vertelde hoe haar leven vastliep, na het overlijden van haar dochter. Ze ging er zelf bijna aan onderdoor. Jaren lukte het haar niet haar leven rond dat gemis opnieuw in te richten. Tot een therapeut haar de opdracht gaf de spulletjes van haar kind weg op te ruimen. Alle materiële aandenkens waar de moeder zich aan vastklampte om haar dochter niet helemaal kwijt te zijn, waren als een buffer geworden om het verdriet op afstand te houden. Maar daarmee ook haar eigen leven. ... Loslaten waar je mee vervlochten bent, of waar je jaren naar hebt uitgezien, is verschrikkelijk moeilijk. Een niet vervulde kinderwens, de nooit gevonden levensgezel, alle verlies van dierbaren. Alleen heiligen en zwervers kunnen loslaten, las ik ergens. Want zij houden niemand vast, niets vast. De meeste mensen, met huis en haard en minder heilig, moeten steeds weer loslaten in het leven. We oefenen ons er in, en steeds weer verzetten we ons. Want wat ik loslaat, valt. En juist het vallen is waar veel mensen zo bang voor zijn. Is iedere angst uiteindelijk niet de vrees om aan de rand van de afgrond te geraken en er in te vallen? Die terugkerende droom van in een trapgat, een leegte vallen. Hoeveel mensen kennen 'm niet. Angst voor wat komen gaat. Angst om zichzelf te verliezen, angst voor de dood. Of wakker worden net voor je in je droom door een tram wordt aangereden, net voordat het doek valt wakker worden maar beseffen dat je dus nog niet weet wat er gebeurd zou zijn als... Omdat de angst het uitzicht belemmert.

Op de rand van dié afgrond, daar brengt Jezus ons in dit verhaal vandaag. Ook hij beseft dat hij dat laatste stuk alleen te gaan heeft. Hij staat daar oog in oog met zijn angst voor de leegte. In hem wij allen. Steeds weer. Daar, op dat moment geeft Jezus al zijn vrees en verwachting uit handen met de woorden 'uw wil geschiede'. Niet uit passieve onmacht of slaafse gehoorzaamheid, niet omdat die a/Ander lijden en dood zou willen. Maar uit vertrouwen. Hij draagt over in vertrouwen. Precies daar waar je je eigen grens tegenkomt en beseft dat je daar voorbij jezelf niet meer kan vasthouden. Daar te durven zeggen dat het op een a/Ander aankomt. Het zal een overgeven zijn van alle zekerheid die je ooit dacht bij jezelf te kunnen vinden.

Getsemane is een plek waar ieder van ons vroeg of laat komt te verkeren. Het is plaats van overgang, een scharniersituatie, waarin je aan de ene kant de mensen ziet die je bij je wilt houden en aan de andere kant een uitnodiging kunt ontwaren om te beantwoorden. Kome wat komt. Uw wil geschiede. En dan niet dieper te vallen dan in de handen van God. De vrede die dan ontstaat, die over sommige mensen op hun sterfbed komt en bij anderen al in het leven, is die die ik ieder van ons toe wens, vandaag, alle dagen en in het uur van onze dood. Moge het zo zijn.

Mirjam Wolthuis

Gelezen:

- Sogyal Rinpoche, Het Tibetaans boek van leven en sterven (Servire, 1994, p. 33-34)
- Evangelie volgens Mattheus 26,36-46